

Анотація

**Педагогика искусства в контексте традиций и современных педагогических тенденций
Булгакова В.А., Цуранова О.О.**

В статье рассматриваются особенности педагогики искусства, раскрываются его общие черты с учетом традиций и современных педагогических тенденций; раскрываются общие черты нового направления гуманитарного знания – педагогики искусства; акцентируется внимание на полихудожественном потенциале художественного образования, интеграционных процессах в подготовке специалистов художественного профиля, системном подходе к внедрению интегрированных форм обучения в педагогике искусства, развитии личности в процессе внедрения интегрированных курсов.

Ключевые слова: художественное образование, педагогика искусства, интеграция, полихудожественное воспитание.

Summary

**Artistic education in the context of traditions and modern pedagogical tendencies
Bulgakova V.A., Tsuranova O.O.**

The peculiarities of art education according to traditions and modern pedagogical tendencies are examined and general features of new direction of humanistic knowledge – a pedagogics of art are discovered. The attention is focused on polyart potential of art education, integrational processes due to preparation of specialists of art specialization; systematic approach due to establish of integrational forms of education in pedagogics of art; the development of personality in the process of establishment of integrational courses.

Key words: art education, pedagogics of art, integration, polyart education.

УДК 792.03(477.43/44) «18/19»(09)(045)

Гуцал Р. С.,

кандидат мистецтвознавства, доцент
(м.Хмельницький)

Театральне мистецтво Кам'янця-Подільського в ХІХ – на початку ХХ століть

У сучасному українському музикознавстві особливої уваги набувають дослідження культури окремих регіонів України, оскільки внаслідок історичних процесів вони мають свою виразну і неповторну специфіку. Тому досить цікаво розглянути музично-театральне життя Поділля, а саме стародавнього міста Кам'янця-Подільського.

Дана тема дослідження на сьогодні мало відома науковцям й може слугувати підґрунтям до розуміння витоків виникнення театру на Поділлі, шляхів його трансформації з церковного дійства-містерії, – до вуличних вертепів, з них – до магнатських приватних театрів і, нарешті, до створення публічного театру у Кам'янці-Подільському.

Неабияке значення для формування українського професійного театру й популяризації сценічного мистецтва серед найширших верств населення мало функціонування тимчасових театральних приміщень. Зокрема, на Поділлі такі мистецькі заклади регулярно діяли у Немирові, Балті, Ярмолинцях.

Таким чином, в статті досліджено етапи театрального мистецтва міста Кам'янця-Подільського у ХІХ – на початку ХХ століть. Розглянуто трансформацію театральної діяльності, її злети і занепади. Охарактеризовано вплив мистецьких традицій польського та українського походження на заснування професійного театрального осередку в Кам'янці-Подільському.

Ключові слова: театр, театральне мистецтво, сценічне мистецтво, приватний театр, театральний осередок, професійний театр.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Наприкінці ХVІІІ ст. на Поділлі більшість правлячої державної, релігійної та господарської верхівки становила польська громада. Зрозуміло, що політика колонізації подільських земель, засилля польської культури, гальмувало розвиток української національної культури, але було в цих взаєминах чимало позитивного. Подоляни мали можливість пізнавати не лише польську, але й культивовану західноєвропейську культуру, музику, живопис, літературу, фольклор,

що впроваджувався зусиллями польських діячів культури і мистецтва, які, в багатьох випадках, мали більше можливостей отримати гарну освіту, ніж українці.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми...

Питання про стан і розвиток польської культури на Поділлі, зокрема виникнення і трансформації театрального мистецтва в Кам'янець-Подільському, мало вивчене в науці та краєзнавстві. Окремі аспекти цієї проблеми знайшли відображення в працях А.Веселовського, Р.Пилипчука, П.Денисовця [2], С.Чарнецького [4] та в працях істориків-краєзнавців М.Й.Ролле, М.Б.Петрова, які жили та працювали в Кам'янці.

Дана тема дослідження на сьогодні мало відома науковцям й може слугувати підґрунтям до розуміння витоків виникнення театру на Поділлі, шляхів його трансформації з церковного дійства-містерії, – до вуличних вертепів, з них – до магнатських приватних театрів і, нарешті, до створення публічного театру у Кам'янці-Подільському.

Формулювання цілей статті... Таким чином, метою поданої статті є вивчення і деталізація маловідомих фактів історичних витоків театрального мистецтва на Поділлі, а саме: в Кам'янці-Подільському, та надання цим фактам хронологічної послідовності.

Виклад основного матеріалу... Становлення театру на Поділлі відбувалось у тісному зв'язку з загальноєвропейським розвитком та під впливом української народної культури. На початку XVIII ст. при багатих панських маєтках у Тульчині, Барі, Ізяславі, Миньківцях, Меджибожі та Сатанові виникли перші приватні театри. Акторами-початківцями у цих закладах були і шляхтичі, і талановиті селяни, а спектаклі призначались для вузького кола глядачів.

Неабияке значення для формування українського професійного театру й популяризації сценічного мистецтва серед найширших верств населення мало функціонування тимчасових театральних приміщень. Зокрема, на Поділлі такі мистецькі заклади регулярно діяли у Немирові, Балті, Тинні, Ярмолинцях. Створювані як ситуативні сценічні площадки для гастрольних виступів мандрівних колективів (переважно під час ярмарків), такі тимчасові театри нерідко спричиняли утворення сталих театральних осередків у містах. Протягом XIX ст. культурні потреби міста та й всієї Кам'янець-Подільської губернії певною мірою задовольнялися приїздом на територію краю польських театральних труп.

Сценічне мистецтво на засадах тогочасного професійного європейського театру в Кам'янці-Подільському презентував наприкінці XVIII ст. Антоній Змієвський. Цей театральний діяч безпосередньо пов'язував театральну культуру Правобережної України з першим польським національним театром (Театр Народови у Варшаві), створеним Войцехом Богуславським [1, с.103]. Діяльність на українських теренах А. Змієвський розпочав 1797 р. в Житомирі виступами очолюваного ним колективу, а в 1798 р. антрепренер організував перший на Поділлі постійний театр, який працював протягом двох років у Кам'янці-Подільському в переобладнаному приміщенні колишнього уніатського капітулу, у якому було влаштовано театральну та бальну зали.

Наступним керівником Кам'янець-Подільського театру (фактично, мандрівної антрепризи, яка базувалася у місті протягом 1800–1803 рр.) був Лотоцький. Очолований ним колектив, імовірно, відвідував Київ ще наприкінці XVIII ст.: відомо, наприклад, що 1800 р. він прибув до Кам'янця-Подільського саме з Києва [1, с.104]. Вистави відбувалися у театральному приміщенні – уже згадуваній будівлі колишнього уніатського капітулу. Згодом споруду було передано православної духовній семінарії.

Кам'янецький театр мав в репертуарі п'єси і водевілі французьких авторів, які були в моді у тогочасної світської публіки. В газеті «Киевская старина» за 1906 р., були опубліковані тексти афіш із яких відомо, що на сцені ставились п'єси Мольєра, зокрема «Дон Жуан», опера «Нова Українка» невідомого автора [5, а.27], ставились спектаклі польських драматургів, у тому числі і Адама Міцкевича. Також знайдено відомості про те, що на сцені театру відбулись постановки опер «Жизнь за царя» М.Глінки та «Русалки» О.Даргомижського [5, а. 36]. У цьому ж приміщенні відбувались танцювальні вечори, місцева публіка часто зустрічалась з видатними польськими літераторами, такими як Маурицій Гославський, Францішек Ковальський, Тимон Заборовський, Северин Маліновський, Адольф Янушкевич.

Цілковито в руслі театральної практики, театральні вистави на сцені Кам'янець-Подільського театру поєднувалися з концертними номерами музикантів-виконавців. Так, у вересні 1835 р. в антрактах вистав скрипаль Луїджі Тоніні виконував Варіації К. Ліпінського на теми з опери Дж. Россіні «Попелюшка» і Концертні варіації Ш. О. Беріо. Виступали й інші музиканти: флейтист Мукк, піаніст Гаман, скрипаль Реут [1, с.108].

Однак після 1831 р. театр занепадає: «...є тут [в Кам'янці] театр, але який! Коли дощ іде, то глядачі не можуть обійтися без парасолів. Вітер свище по тих кутках і разом із п'яними акторами та фальшиво граючим оркестром творять не зовсім приємну гармонію» [4, с.232].

Новий етап розвитку театрального мистецтва настав після розгрому Кирило-Мефодіївського братства у 1847 р., коли під урядову заборону не потрапили українські театральні вистави. В другій половині XIX ст. українські мандрівні театри поширюються в Україні. Вже в 1890 р. їх начисляють понад тридцять, причому кращими в ті часи вважалися театри Кропивницького (під управою Садовського і Саксаганського), Суслова, Суходольського, Разсудова-Кулябки, Гайдамаки, Мирова-Бедюха, Мирославського і Глазуненка, Ярошенка, Мороза, Колесовського та ін. [4, с.234].

Сплеск нової хвилі зацікавленості театром сталася в Кам'янці на початку XX ст., коли в 1906 р. відбулись гастролі театральної трупи Миколи Садовського у приміщенні будинку, де був перший публічний театр. Мешканці міста насолоджувались грою досвідчених акторів – М.Заньковецької, О.Мар'яненка, О.Герцика, В.Верховинця, а також молодих акторів-початківців. У їх виконанні дивились: «Мартина Борулю» і «Суету»; «Лісову квітку» і «За двома зайцями»; «Хазяїна» і «Наталку Полтавку»; «Наймичку» і «Не так сталося, як жадалося»; «Бурлаку» і «Безталанну». Публіка зустрічала гру шквалом оплесків, не бракувало і схвальних відгуків місцевої преси. А через 12 років, у лютому 1919 р., театр Садовського переїхав до Кам'янця-Подільського разом з правлячою верхівкою УНР [3].

У 1919 р. під час перебування в місті уряду УНР до Кам'янця-Подільського переїхав український театр під керівництвом Й.Стадника, а згодом до міста переїхала відома театральна трупа на чолі з М.Садовським, якого міністерство преси та інформації УНР призначило уповноваженим для організації народних театрів і хорів, які мали творити культурницьку роботу для обслуговування військ на фронті і в тилу.

Влітку 1919 р. Пушкінський народний дім перетворився у справжній театр після того, як міське приміщення театру, що знаходилося в Старому місті, згоріло в 1918 р., театральна трупа перемістилась в Пушкінській народний дім (тепер Будинок культури). Трупи М.Садовського та Й.Стадника презентували свої вистави, часто влаштовував свої концерти Український національний хор. Поряд із виставами та концертами в будинку відбувались важливі політичні, культурницькі та громадські зібрання, збори та з'їзди. Оскільки Пушкінський народний дім згуртував навколо себе кращі мистецькі сили України, було прийнято рішення про перейменування будинку в Шевченківський театр.

Саме 1919 р. став зоряним в історії Шевченківського театру та, на жаль, з листопада того ж року, коли Кам'янець на декілька місяців перейшов під владу радянської адміністрації, українське театральне життя в місті почало завмирати, українські вистави ставились все рідше, а глядачів на них приходило все менше. Адміністрація байдуже ставилась до потреб українських труп, актори місяцями не отримували платні і опинились в жахливому матеріальному становищі. Врешті-решт, весною 1920 р. професійні українські театральні трупи залишили місто. Остання вистава трупи М.Садовського відбулась 13 травня 1920 р. і після того в Шевченківському театрі деякий час спектаклі проводили місцеві аматорські колективи.

У 1920-і роки Шевченківський театр був місцем проведення масових політичних та агітаційних акцій, а театральне життя в ньому ледь жевріло. Час від часу в будинку проходили вистави місцевих українських та єврейських аматорських гуртків, та популярністю у населення вони не користувались. Від культурницького сну місто збудив концерт кобзарів Української художньої капели в січні 1928 р., та хорової капели «Думка» [5, а.32], що здійснювала велике турне містами України. А на початку 1930 - х рр. театральне життя зовсім згасло.

Висновки... Таким чином, у статті розглянуто етапи театральної діяльності в Кам'янці-Подільському, де тривала робота різних маєткових осередків і аматорських мистецьких угруповань. Об'єднуючись із пересувними антрепризами польського походження, розквіт яких припадає саме на початок XIX ст., вони поступово формували професійний напрям у тогочасному музичному і театральному мистецтві серед українського населення, що призвело до синтезу культур і виокремилось в своєрідне явище – українське професійне театральне мистецтво. Шкода, що із зміною політичного устрою в країні на початку XX ст., і історичною ситуацією в Кам'янці-Подільському, коли великим культурницьким потоком направились інтелігенція зі столиці в невелике Подільське місто, а згодом далі за кордон,

призвело до того, що деякий час мистецьке життя Кам'янця вирувало в усіх його проявах і занепало в очікуванні нового історичного етапу.

Список використаних джерел і літератури:

1. Волосатих О. Ю. Музична й театральна культура Поділля першої половини XIX століття / Ольга Юріївна Волосатих // Часопис національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. – № 1 (10). – НМАУ ім. П.І.Чайковського, 2011. – С. 101 – 115.
2. Денисовець П. М. З історії театального життя Поділля першої половини XIX ст. / П.М. Денисовець // VIII Подільська істор.-краєзн. конф.: тези доповідей: секція істор. Дожовтневого періоду. – Кам'янець-Подільський. – 1990. – С.36 – 38.
3. Назаренко Є. Театр Садовського на Поділлі / Є. Назаренко // Подільські вісті. – 1992. – 17 вересня.
4. Чарнецький С. Театр / С. Чарнецький // Історія української культури / За загал. ред. І. Крип'якевича. – 4-те вид. – К. : Либідь, 2002. – 656 с.
5. ДАХО (Державний архів Хмельницької обл.) Р-3432.– оп.1. – спр.3. – 37а.

Транслітерований список літератури:

1. Volosatykh O. Yu. Muzychna i teatral'na kultura Podillia pershoi polovyny XIX stolittia, Chasopys natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy im.P.I.Chajkovskogo, № 1 (10), NMAU im. P.I.Chajkovskogo, 2011, pp. 101-115.
2. Denysovets P.M. Z istorii teatral'nogo zhyttia Podillia pershoi polovyny XIX st., VIII Podil's'ka istor.-krayezn. konf.: tezy dopovidej: sekciya istor. Dozhovtneвого periodu, Kamianets-Podilskij, 1990, pp. 36-38.
3. Nazarenko Ye. Teatr Sadovskogo na Podilli, Podilski visti, 1992, 17 veresnia.
4. Charneckyj S. Teatr, Istorია ukrayinskoї kultury, 4-te vyd., K. : Lybid, 2002, 656 p.
5. DAXO (Derzhavny arxiv Xmelnytskoi obl.) R-3432. – op.1. – spr. 3. – 37 p.

Аннотация

***Театральное искусство Каменец-Подольского в XIX – начале XX веков.
Гуцал Р.С.***

В современном украинском музыковедении особого внимания приобретают исследования культуры отдельных регионов Украины, поскольку в силу исторических процессов они имеют свою выразительную и неповторимую специфику. Поэтому весьма интересно рассмотреть музыкально-театральную жизнь Подолья, а именно древнего города Каменец-Подольского.

Данная тема исследования на сегодня мало известна ученым и может служить основой для понимания истоков возникновения театра на Подолье, путей его трансформации из церковного действия-мистерии, – до уличных вертепов, из них – до магнатских частных театров и, наконец, к созданию публичного театра в Каменец-Подольском.

Большое значение для формирования украинского профессионального театра и популяризации сценического искусства среди широких слоев населения имело функционирование временных театральных помещений. В частности, на Подолье такие художественные заведения регулярно действовали в Немирове, Балте, Ярмолинцах.

Таким образом, в статье исследованы этапы театрального искусства города Каменец-Подольского в XIX – начале XX веков. Рассмотрена трансформация театральной деятельности, ее взлеты и падения. Охарактеризовано влияние художественных традиций польского и украинского происхождения на зарождение профессионального театрального сосредоточия в Каменец-Подольском.

Ключевые слова: театр, театральное искусство, сценическое искусство, частный театр, театральный центр, профессиональный театр.

Summary

***Theater arts Kamenetz-Podolsk in the XIX - early XX centuries.
Gutsal R.S.***

The modern Ukrainian musicology emphasis is research culture of certain regions of Ukraine as a result of historical processes, they have their own expressive and unique specificity. Therefore it is very interesting to consider the musical-theatrical life Podolia, namely the ancient city of Kamenetz-Podolsk.

This research topic for today is little known scientist and can serve as a basis for understanding the origins of theater on the tail, his ways of transformation of church action-mystery – to street dens of them – to aristocratic private theaters, and finally to the creation of a public theater Kamenetz-Podolsk.

Great importance for the formation of the Ukrainian professional theater and performing arts popularization among the general population has been functioning temporary theater space. In particular, on the tail such art institutions regularly acted Nemiroff, Balta, Yarmolinty .

Thus, the article examines the stages in theater arts city Kamenetz-Podolsk in the XIX – early XX centuries. We consider the transformation of theater, its ups and downs. Characterized the effect of the artistic traditions of the Polish and Ukrainian origin on the birth of professional theater are concentrated in Kamenetz-Podolsk.

Key words: *theater, performing arts, private theater, performing arts center, a professional theater.*

УДК [371. 134 + 378. 033] : 784 (045)

Данілішина М.Ф.,
викладач
(м.Хмельницький)

Формування екологічної культури майбутніх вчителів музики засобами музичного мистецтва

Сучасні дослідження показали, що естетичне та емоційно-ціннісне ставлення до природи може бути сформованим, якщо навчально-виховний процес спиратиметься на єдність раціонально-логічних та художньо-образних способів пізнання дійсності.

Музика – це мистецтво, яке відображає дійсність, всі складнощі і суперечності світу. У ній важливу роль відіграють почуття, емоційна сфера. Звернення до програмних творів різних композиторів, які присвячені темі природи, в процесі викладання спеціальних мистецьких дисциплін сприяє формуванню екологічної культури студентів мистецьких факультетів педагогічних вищих навчальних закладів.

Ключові слова: *екологічні проблеми, художній спосіб пізнання природи, художній смак, естетико-екологічний світогляд.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Питання про естетико-екологічне виховання особистості й суспільства виникло давно, але особливо гостро постало останнім часом у зв'язку з катастрофічним погіршенням екологічного стану Землі й природного середовища проживання людини.

Збільшення народонаселення планети спричинило шалене зростання споживання, а це, в свою чергу, викликало постійний ріст виробничих потужностей та ступеню негативного впливу на природу. Забруднення світового океану і прісних вод, атмосферного повітря і земель шкідливими для людини, рослинного і тваринного світу речовинами досягло натепер граничних рівнів, що призвело до зменшення запасів питної води, виснаження продуктивного пласту ґрунту, потоншування озонової оболонки, глобальної зміни клімату тощо. В сукупності безліч означених екологічних проблем свідчать про загальну екологічну кризу на планеті Земля і стосуються кожної держави, в тому числі і України. Можна твердити, що саме повна відсутність або недостатність у людей різного віку екологічної культури і спричинила споживче відношення до природи: люди рубають сук на якому сидять.

Відтак, на сьогодні виникла чимала потреба в докорінній зміні політики природокористування, що безпосередньо вимагає удосконалення процесу екологічної освіти і виховання людства.

Необхідність розв'язання проблеми покращення та збереження навколишнього природного середовища зобов'язує генерацію педагогів нового типу, зокрема, і сучасних музичних педагогів, бути спроможними виховувати у підростаючого покоління і студентської молоді естетико-екологічний світогляд, себто вміння емоційно і адекватно